

ESI-ISÄNI ANTTI YRJÖNPOIKA:

karoliini - krenatööri.

Jo viisitoista vuotta ennen Antti Yrjönpojan syntymää alkoivat tapahtumat, jotka vaikuttivat hänen tuleviin elämänvaiheisiin. Ne alkoivat

Koukkolassa.

Tiedetään, että 1670-luvun alkaessa Ilmajoen pitäjään kuuluneelta Jalasjärven Koskuelta kotoisin oleva Jaakko Heikinpoika Vanhatalo hankki omistukseensa saman pitäjän Hirvijärven kylästä Koukkolan tilan. Sitä vastoin ei tiedetä, tehtiinkö talokauppojen yhteydessä myös naimakaupat, vaiko päinvastoin. Joka tapauksessa samaan aikaan Vanhantalon poika Sipi Jaakonpoika ja Koukkolan isännän Markku Matinpojan tytär Johanna avioituivat. Nuoripari asettui asumaan Koukkolaan, Sipin isän omistamaan taloon, jonka Sipi myöhemmin sai omistukseensa. Näin ollen hän ei ollutkaan vävynä talossa, vaan isäntänä isältään saamalla tilalla.

Muutama vuosi myöhemmin asettui taloon toinen nuoripari, jonka muodostivat Sipin veli Yrjö ja Johannan sisar Valpuri. Yrjö merkittiin rengiksi ja Valpuri rengin vaimoksi. Yrjön asema talossa ei liene ollut sama, kuin toisilla palvelusväkeen kuuluvilla rengeillä. Ehkä veljes- ja sisarpari enemmän yhteistyössä viljelivät ja kehittivät Koukkolaa.

Olotila siellä sai ikävällä tavalla käänteen vuonna 1683. Talon isäntä, Sipi Jaakonpoika kuoli. Nyt Yrjö varmaan oli suurena apuna Johanna-leskellä talon hoitoa koskevista asioista. Mutta kuten tiedetään, eivät suurten talojen leskiemännät saaneet pitkään olla rauhassa isännäksi pyrkiviltä kosijoilta. Näin

kävi Koukkolassakin. Jo seuraavana vuonna Johanna suostui kosintaan ja taloon tuli uusi isäntä. Tästä Yrjö Jaakonpoika ei varmasti Ilahtunut, koska Koukkolan lähistölle, Ventelänmäelle alkoi nousta uudistila. Jalasjärven kirja kertoo asiasta, että:

" V. 1686 Yrjö Jaakonpoika asui Ventelän Hirvijärven rannalle ja maanmittari Gädä sai aiheutta huomauttaa, että tällä uudistilalla ei ollut tervasmetsästä puutetta. "

Ventelään v. 1686.

Yrjö Jaakonpojalle ja Valpuri Markuntytarelle syntyi Koukkolassa useita lapsia. Mutta v. 1685 syntynyt Antti lienee ollut niistä ainoa, joka oli muuttokuormassa mukana siirryttäessä Ventelään. Toisten kohtaloista eivät kirjat kerro mitään, eivät myöhemminkään.

1700-luvulla Jalasjärven rippikirjoissa on Antin syntymäajaksi merkitty 11.1685. Tämä ei voi kuitenkaan pitää paikkaansa, sillä Kurikan kastekirjan mukaan perheeseen syntyi seuraava lapsi jo 28.4.1686. Oletan, että merkintä jossain on alkuaan ollut 11.1685 ja myöhemmäksi tulkinnaaksi siitä on tullut tuo 11.1685. Antin nimen puuttuminen kastekirjasta selittyy sillä, että samana vuonna Kurikka erosi Ilmajoesta omaksi kappeliseurakunnaksi ja kastekirjan pito aloitettiin vasta myöhemmin kesällä. Tämäkin puoltaa syntymäkuukaudeksi Helmi-kuuta.

Vaikka tervasmetsästä ei ollutkaan puutetta, ei se sanottavasti auttanut uudistilan aloittamisessa. Ensin oli tila saatava asuttavaan kuntoon ja vasta

sitten pääsi hyödyntämään sen antimia. Oli rakennettava asuin-, karja- ja aittarakennukset, kaskettava ja raivattava pellot. Mahtoiko Yrjö ehtiä vielä sen pidemmälle? Seitsemän vuoden ajan hän uurasti, kulutti kaikki voimavaransa ja uhrasi terveytensä aloittamansa Ventelän tilan hyväksi. Yritys tavoitteeseen lie-
nee ollut liian raskas ja nopea. Hän uupui juuri kylvön teon aikaan ja hänet haudattiin helluntaina 1693.

Nyt tilanne Ventelässä oli aivan samanlainen kuin Koukkolassa oli ollut kymmenen vuotta aikaisemmin. Tilaa jäivät hoitamaan yhdessä Valpuri-leski ja kahdeksanvuotias Antti-poika. En epäile etteikö isä sairassuoteella olisi varoitellut poikaansa Koukkolan tapahtumien uusiutumisesta. Vannotti tätä pitämään puolensa Ventelän ainoana perijänä, koska toiset lapset olivat jo pienenä menehtyneet. Pian Yrjön kuoleman jälkeen Valpuri synnytti vielä pojan, joka hätäkasteessa sai nimen Mikko. Tällä pojallaan ei ollut tulevaisuutta kui muuttaman päivän ajan. Antin varaan jäi isän perinnön säilyttäminen hänen oikeilla perillisillään.

Isännän tehtävät eivät pikkumieheltä vielä sujuneet. Ehkä ne olivat ylivoimaisia myös Valpuri-leskelle. Jouluna v.1695 Valpuri sai uuden aviopuolison, Ventelän talo sai uuden isännän ja Antti-poika sai ennustellun isäpuolen. Tapahtumat kulkivat samaa rataa kuin Koukkolassakin, vain kymmenen vuotta jäljessä. Kumpikaan talo ei ollut enää Vanha-talon perillisten hallinnassa.

Miten Antti tuli nuoruusvuotensa ajan toimeen isäpuolen, Elias Eskonpojan kanssa? Siitä ei ole säilynyt tietoja. Mutta v.1702 lieene hänen mieleen tullut lohtua naapuritalossa yhdeksän vuotta vanhemman serkun, Matti Sipinpojan, saadessa Koukkolan isännyyden. Kun asiat Ventelässä kulkivat jäljessä, niin Antin toive tulevaisuudesta sai vahvistusta. Tielle syntyi kuitenkin vielä kantoja, sisar- ja velipuolia, joita isäpuoli tulisi puoltamaan sukupolven vaihdossa.

Kaikki Kurikan kirkonkirjat puutuvat vuosilta 1708-22. Nyt pitääkin tukeutua henki- ja maakirjojen antamiin tietoihin. Jo heti v.1708 niissä on merkintä Ventelän asukkaista: Elias Eskelsson, hustru, s Anders Jöransson, hustru. Tämän mukaan Antti olisi ollut naimisissa. Vihkimistä ei löydy Kurikan aikaisemmis-

ta, eikä ympäristöpitäjienkään kirjoista. Sen on tarvinnut tapahtua siis v.1708. Seuraavan vuoden merkintä on edellisen kaltainen. Mutta sitten v.1710 Antin kohdalla luki: nybygg Anders Jöransson o hustru i Lapiolahti. Tämä tieto oli yllättävä. Lapiolahden tila sijaitsi Jalasjärven puolella nykyisen kolmostien ja Kurikan rajan tuntumassa. Sen aloittamisesta on olemassa monia mielipiteitä, mutta tuohon aikaan se lieene ollut autiona ja uudisviljeyyn otettavissa. - Antti oli siis lähtenyt vaimoineen, ehkä perheineen, Ventelästä. Hän oli luopunut perinnöstään. Miksi?

Isännäksi vai sotilaaksi?

Suuri pohjansota oli käynnissä. Ruotsi-Suomen armeija oli kärsinyt suuria miestappioita. Väkeenotot tihentyivät ja miesvarat Etelä-Pohjanmaallakin alkoivat huveta siinä määrin, että oli vaikeuksia löytää vapaana olevaa miestä pestattavaksi ruotusotamieheksi.

Varmaankin jo syksyllä v.1709 on ollut tiedossa, että seuraavassa väkeenotossa tuli Ventelän asettaa ruotunsa sotamies armeijan palvelukseen. Tästä asiasta lieene Eliaksen ja Antin kesken neuvoteltu paljon. Isäpuolen kanta on ollut se, että Antti lähtisi kotitalon puolesta, koska sen varallisuus ei kestäisi kalliiksi tulevan ulkopuolisen miehen pestamista. Taka-ajatuksena lieene vielä ollut, että Ventelän ainoa oikea perijä jäisi sille tielle ja omat lapset tulisivat perimään talon. Antti ei kuitenkaan asiaan suostunut. Hän tiesi mitkä vaarat siinä piilivät ja Ventelä jäisi vieraisiin, ainakin puolivieraisiin käsiin. Neuvottelut päättyivät tuloksettomina.

Vaikka olenkin kuvitellut tuon neuvottelun käydyksi, niin seuraava tapahtuma antaa olettamuksiini vahvistusta. Helmikuulla v.1710 pidetyille Ilmajoen talvikäräjille oli Antti haastanut isäpuolensa ja pyysi oikeutta luovuttamaan Ventelän talon hänelle. Olen tarkistanut asian käräjien pöytäkirjasta, mutta lainaan tähän tekstin Niilo Liakan kirjasta Ilmajoen pitäjä;

" Ventelän uutistalon oli Antti Yrjönpojan isä metsän alta raivannut v.1686. V.1710 hän pyysi, että talo luovutettaisiin hänelle. Mutta isäpuoli Elias Es-

konpoika, joka oli 12 vuotta taloa asunut, pyysi saada edelleen siinä olla. Hänelle se myönnettiin niin kauaksi aikaa kuin Antin äiti eli ja vanhukset jaksivat suorittaa talon verot. "

Tästä oikeuden päätöksestä nähdään selvästi, että Antti ja isäpuoli olivat vakavasti vastakkain.

Lapiolahteen muutto on ilmeisesti tapahtunut heti oikeudenkäynnin jälkeen. Tuskin Antti on enää pistänyt lapiollistakaan Ventelässä. Sen verran kova kolhu oli tuo oikeuden päätös hänen pyrkimyksilleen.

Mitä sitten vuoden aikana on Lapiolahdessa tapahtunut? Siitä ei ole löytynyt minkäänlaista mainintaa. Voidaan kuitenkin arvella, että jokin vakava vastoinkäyminen on siellä Anttia kohdannut. Onko hänen vaimonsa kuollut? Se olisi ollut jo toinen kova kolaus lyhyellä ajalla, mutta se selittäisi osaltaan tulevan, murtuneena miehenä tehdyn päätöksen.

Sodan vaiheet.

Vastoinkäymiset olivat seuranneet Anttia koko hänen lapsuutensa ja nuoruutensa ajan. Tapahtumat olivat kulkeneet päinvastaiseen suuntaan kuin hän itse pyrki niitä ohjaamaan. Hän yritti välttyä sotaan lähdöltä. Mutta kuinka kävikään? Seuraavan kerran Antti löytyykin Pohjanmaan jalkaväkirykmentin Ilmajoen komppanian lähtöluettelosta. Hänet oli merkitty lähtijäksi Homin talon puolesta, joka sijaitsi Kurikan Luovan kylässä, lähellä Lapiolahtea. Koska mieskohtaisia merkintöjä ei ole löydettävissä, täytyy Antti yhdistää joukko-osastonsa marssiuriin, tapahtumiin ja liikkumisiin.

Stig Roudasmaa, joka on kirjoittanut kirjan "Pohjan Prikaatin historia 1626-1983", on käsitellyt siinä Suuren pohjansodan aikaa hyvin sotilaallisesti - "lyhyesti ja ytimekkäästi". Otan avukseeni siitä katkelmia ja käytän niistä merkintää <PPh>.

<PPh> " Huhtikuun 1. päivänä 1711 sai Pohjanmaan rykmentti lähtökäskyn, ja se oli koossa Isossakyrössä kesäkuun 24. päivänä. Joskin varustus oli heikko, niin tällä kertaa aseistus oli hyvä, sillä joka miehellä oli uusi piilukkokivääri, pistin ja miekka. Ensimmäisenä tehtävänä oli linnoittaa Vehkalahtea

- nykyistä Haminan aluetta - ja tässä työssä kului rykmentin ensimmäinen vuosi.

- - -

Elokuussa 1712 etenivät venäläiset rantatietä myöten Kymijoelle, jossa käytiin kahakoita noin kuukauden ajan. Pohjanmaan rykmentti oli niissä mukana...

- - -

Rykmentin vahvuus oli joulukuussa 1712 pudonnut 746 mieheen. - - - Vasta touku-kuussa sai rykmentti kauan kaipaamansa täydennyksen 460 miestä.

Keväällä 1713 aloittivat venäläiset sotatoimet, jotka johtivat Suomen miehittämiseen. Maahamme kulkeutui tietoja, joiden mukaan venäläiset valmistelivat maihinnousua - - - Porvoossa oli Pohjanmaan rykmentin pääosa, Hämeen läänin jalkaväkirykmentti sekä n 100 ratsumiestä eversti Fitinghoffin johdossa. Yksi pohjalaiskomppania oli Helsingissä kenraalimajuri Karl Gustaf Armfeltin 1557 miehen osastossa.

Toukokuun 8. päivänä saapui Helsingin edustalle laivasto-osasto, jossa oli n. 18000 miestä. Neljä päivää myöhemmin nämä nousivat maihin ja lyhyen taistelun jälkeen oli Armfeltin vetäydyttävä syytettyään kaupungin tuleen.

- - -

- - - Lybecker puolestaan vetäytyi Hämeenlinnaan, jossa menetti ylipäällikkyyden ja seuraajaksi nimitettiin Armfelt.

Venäläisten 17000 miehen armeijan lähdettyä liikkeelle kohti Hämeenlinnaa siirtyi Armfelt puolustukseen Tampereen etelä- ja lounaispuolisille Kannaksille. Puolet armeijasta ryhmitettiin puolustukseen Pälkäneelle Mallasveden ja Pälkäneveden väliselle 2,5 km:n levyiselle kannakselle Kostianvirran taakse.

Asemat linnoitettiin nopeasti yhtenäisellä kaivannolla, joka paikoitellen oli kaksitasoisena jokitöyräessä. Jalkaväki linjan takana oli kolme patteria, joen varrelle sekä kummallekin sivustalle sijoitettiin espanjalaisia ratsuja, ja ranta sen lisäksi murretettiin. Puolustajien vahvuus oli n. 2700 miestä jalkaväkeä, 700 miestä ratsuväkeä sekä yhdeksän tykkiä. Linnoitetut asemat miehitetiin 2200 miehellä, joukossa Pohjanmaan rykmentti, muiden vahvistaessa rantoja. Yliamiraali Fedor Apraksinin joukot saapuivat Kostianvirran eteläpuolelle syyskuun 30. päivänä ja aloittivat hyökkäys-

valmistelut - - - Lähikylien talot purettiin, ja Mallasveden rantaan rakennettiin näin saadusta puutavarasta 500 hirsilauttaa.

- - -

Lokakuun 6. päivänä alkoi hyökkäys kello 5 sumun suojassa. Ruhtinas Mihail Golitsyn lauttasi n. 2000 miestä Mallasvettä pitkin suomalaisten selustaan ja rantautui ennen kuin Armfelt ehti paikalle. Rajussa taistelussa työnnettiin venäläiset takaisin lautoille, mutta yhteenoton aikana rantautui maiminnousuosaston loppuosa leveälle alueelle ja pian oli suomalaisia vastassa kuusinkertainen ylivoima. Kostianvirran taistelu oli ratkaistu, ja edessä olleet joukot oli pelastettava nopealla irtaantumisella.

Samanaikaisesti ylimenen kanssa aloittivat venäläiset hyökkäyksen Kostianvirran yli kolmena kolonnana voimakkaan tykistötulen tukemana. Kaikissa kohdissa venäläiset lyötiin verisesti takaisin ja sotilaat innostuivat menestyksestään niin, että jatkoivat taistelua irtaantumiskäskystä huolimatta. Viivyttelystä oli seurauksena, että vetäytymistä suojaava jalkaväki joutui taisteluun venäläisen ratsuväen kanssa ja osa joukoista jäi vangiksi.

- - -

Pohjanmaan rykmentin menetykset olivat kaatuneina, vankeina ja kadonneina kuusi upseeria, viisi aliupseeria, 11 korpraalia, viisi soittajaa ja 165 miestä.

- - -

Armeijan marssiessa taistelun jälkeen pohjoiseen oli Pohjanmaan rykmentti - samoin kuin muutkin joukko-osastot - hajallaan: osa seurasi Armfeltin mukana Tampereen kautta ja osa de la Barren kanssa Ruoveden kautta. Pitkän ja vaikean, mutta ihmeen nopeasti sujuneen marssin jälkeen, oli armeija marraskuun alussa Isossakyrössä - kuitenkin erittäin huonossa kunnossa. Muonituksena oli pääasiallisesti ollut vettä ja leipää, varusteet olivat loppuun kuluneet, ja monet kulkivat paljain jaloin - marraskuussa.

- - -

Armeijan talvilevosta ei tullut pitkää. Tammikuun 19. päivänä sai venäläisten ylipäälliköksi määrätty kenraali Golitsyn käskyn tuhota Armfeltin armeija tai työntää se pohjoiseen. Venäläisten lähestyessä ryhmitti Armfelt helmikuun 16. päivänä armeijansa taisteluun Napuen ky-

lään. Pohjanmaan rykmentti oli keskimäisessä linjassa, - - - Vihollisen välitön läheisyys pakotti Armfeltin pitämään joukkonsa asemissa, ja ne joutuivat odottamaan ryhmittyneenä kolme vuorokautta kovassa pakkasessa ja lumimyrskyssä.

Helmikuun 19. päivänä Golitsyn lähestyi pitkin Kyrönjoen jättä, - - -

- - -

Kello 1.30 iltapäivällä, venäläisten tultua taisteluryhmityksessä rintaman eteen, Armfelt aloitti tykistöllään tulituksen, ja jalkaväki lähti heti sen jälkeen hyökkäykseen. Venäläiset yllättyivät, sillä näkyvyys oli sakean lumipyryn ja heidän sytyttämiensä talojen savun takia huono. Golitsynin joukot horjuivat ja kello 2 ip. luuli Armfelt jo lyövänsä vastustajansa.

Golitsynillä oli kuitenkin sekä oma että Tsekinin ratsuväki käyttämättä, ja ne iskivät saarrostaen kummaltakin puolen Armfeltin selustaan. Syntyi hirvittävä lähitaistelu, samalla kun suomalaiset ympäröitiin kokonaan. Jalkaväki tuhoutui lähes kokonaan, ja vain rippeet pääsivät murtautumaan läpi. Eräs suuren pohjansodan verisimmistä taisteluista oli päätynyt kestätyään vain runsaat kaksi tuntia.

Pohjanmaan rykmentti oli menettänyt 12 upseeria, 15 aliupseeria sekä 473 korpraalia ja sotamiestä; jäljellä oli vain 168 miestä.

- - -

Pohjanmaan rykmentti oli tässä sodassa ensimmäisen kerran koko historiansa aikana puolustanut omaa maataan ja jopa omaa maakuntaansa ja joutui näissä taisteluissa aivan tuhoutumisen partaalle."

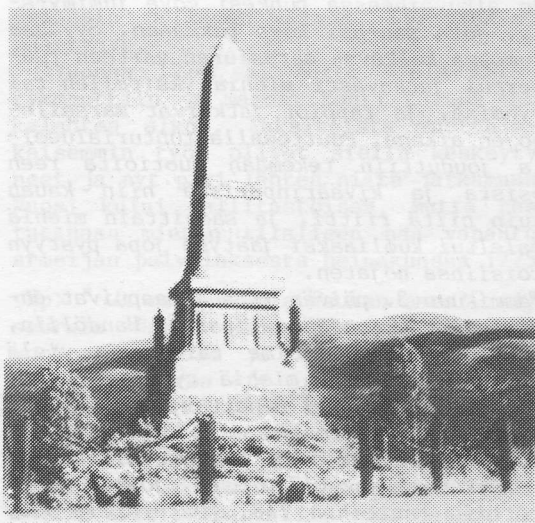
Norjan retki.

Napuen taistelun jälkeen rykmentin rippeet koottiin ja uudelleen perustettu Pohjanmaan jalkaväkyrykmentti siirtyi muun armeijan mukana myöhään syksyllä v. 1714 Ruotsin puolelle. Se asettui Kalixiin Länsipohjaan. Maakunta oli köyhää ja harvaan asuttua. Armeijan lisäksi sitä rasitti tuhansiin nouseva joukko siivilipakolaisia Suomesta. Pohjanmaan rykmentti levitettiin vartiotehtäviin Pohjanlahden rannikkokaupunkeihin Piitimestä aina Nyköpingiin saakka - ääripäät

olivat 700 km:n etäisyydellä toisistaan. Epäilen, että Antin sijoituspaikka oli tuo pohjoisin eli Piitime (Piteå). Sen osoittaa myöhemmin esiin tulevat asiat.

<PPh> " Kaarle XII:n viimeisenä sotaponnistuksena oli elokuussa 1718 alkanut yritys vallata Norja. Hyökkäyssuunnitelmaan sisältyi kaksi erillistä, samanai- kaisesti toimeenpantavaa offensiivista, joista toinen suuntautui nykyisen Oslon seuduille ja toinen Trondheimin alueelle. Pohjanmaan rykmentti liitettiin kenraaliluutnantti Armfeltin komentamaan pohjoiseen Jämtlannin armeijaan, joka kokoontui perusteellisten valmistelujen jälkeen elokuussa 1718 Duvediin. Seurasi runsaat neljä kuukautta kestänyt sotaretki, jossa armeija marssi yli 600 km erittäin vaikeissa olosuhteissa taistelematta varsinaisesti kertaakaan.

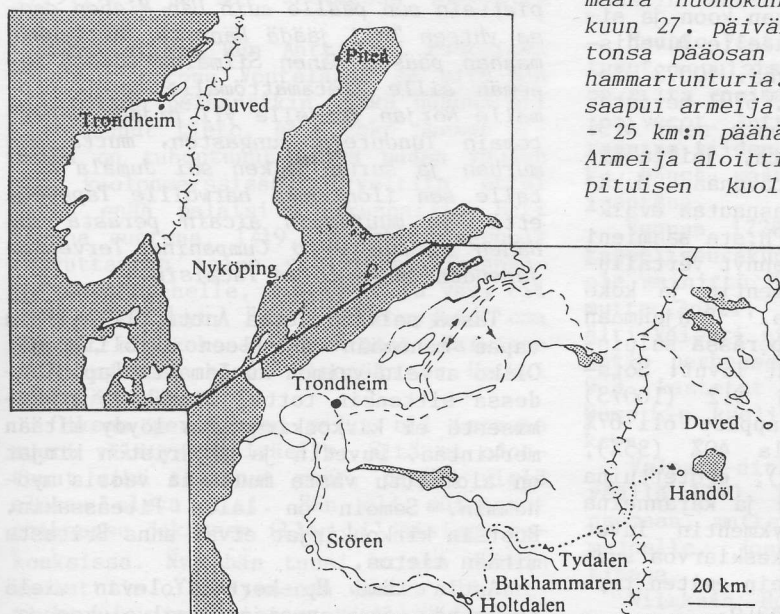
Kaarle XII kuoli marraskuun viimeisenä päivänä 1718. Armfelt lienee saanut tiedon tästä sekä pääarmeijan vetäytymisestä vasta joulukuun puolivälissä Störenissä. Jouluaattona aloitti armeija paluumarssinsa Ruotsin puolelle tavoitteenaan lähtöpisteenä ollut Duved.

Karoliinien muistomerkki Duvedissa.

Ensimmäinen 50 km:n taival Holtaaaleen marssittiin tietä myöten kovassa pakkasessa, ja jo tässä vaiheessa kuoli suuri määrä huonokuntoisia sotilaita. Joulukuun 27. päivänä jätti armeija kuormatonsa pääosan ja lähti ylittämään Bukhammartunturia. Kaksi päivää myöhemmin saapui armeija - 200 miestä menetettyään - 25 km:n päähän Tydaleniin.

Armeija aloitti uudenvuoden yönä 40 km:n pituisen kuolemanmarssinsa Handöliin.

Kuva 56. Armfeltin armeijan sotaliikkeet elokuusta 1718 tammikuuhun 1719.

Selitteet:

- marssireitti elokuusta joulukuuhun.
- marssitaival 24.—25. 12.
- " 27.—28. 12.
- " 31.—3. 1.

Kartat Stig Roudasmaa, Pohjan Prikaatin historia 1626-1983.

Jo alkuvaiheessa puhkesi kova lumimyrsky, jota seurasi kova pakkas. Syvässä lumessa kulkevan marssiuran varteen tuupertui jatkuvasti miehiä yksitellen tai ryhminä, ja tappiot jatkuivat marssilepojen aikana. Puuttomalla tunturialueella jouduttiin tekemään nuotioita reen osista ja kiväärinperistä niin kauan kuin niitä riitti, ja sadoittain miehiä paleltui kuoliaaksi jäätyen jopa pystyyn toisiinsa nojaten.

Tammikuun 3. päivän iltana saapuivat ensimmäiset eloonjääneet parvet Handöliin, jossa oli vain kolme taloa, ja vielä 13. päivänä tuli miehiä ryömien tunturista. Armeija oli menettänyt näinä päivinä yli 3400 miestä.

Pohjanmaan rykmentin tappiot olivat sotaretken aikana 617 miestä, joista menetti tauteihin 148, tuntureilla 366, erotettuina 78, karanneina 22 ja teloitettuina kolme. Erotettujen kohtalo oli kova, sillä he olivat tulleet palvelukseen kelpaamattomiksi joko sairauden tai amputoinnin takia ja joutuivat lähes työkyyttöminä hankkimaan itse elantonsa Ruotsissa."

Svante Hedinin teos "Armfeldtin sotaretki Trondheimiin" kertoo päiväkirjan omaisesti operaation tapahtumista, kertoo myös koko armeijakunnan koon ja sisällön sen lähtiessä liikkeelle Duvedista, jota kesti kolme päivää. 10073 miehen lisäksi mukana oli mm. 6791 hevosta, joista 2660 oli ratsuhevosia sekä 4131 kuormasto- ja kyytihevosta, joilla ilmeisesti oli kärryt vedettävänä. Mukana oli vielä n. 2500 teurasnautaa eväiksi. - Tästä kirjasta ja PPH:sta saamieni mieslukujen mukaan olen tehnyt vertailulaskelmia Pohjanmaan rykmentin ja koko armeijakunnan tappioista. Pohjanmaan rykmentin luvut ensin ja perässä suluisa armeijakunnan vastaavat luvut: Sotaretkelle lähti yhteensä 912 (10073) miestä, niistä kokonaistappiot oli 67% (44%), joista tuntureilla 40% (35%), tauteihin kuoli 16% (3%), erotettuina (vammautuneina) 8,5% (6%) ja karanneina 2,5% (?). Pohjanmaan rykmentin luvut olivat kaikissa ryhmissä keskiarvoa suuremmat ja näin ehkä kaikkein eniten tappioita kärsinyt joukko-osasto.

Antin kohtalo ei ratkennut vielä tässäkin koitoksessa. On löytynyt eräs kirjoitus, joka valaisee hänen henkilöhistoriaansa alkaen hetkeä ennen sotaretkelle lähtöä Jämtlannista. Otan siitä

katkelmia ja käytän niissä <Hp> merkin-tää. Ensimmäisestä katkelmasta käy selville, että Antti oli tavannut ikäisensä naishenkilön nimeltään:

<Hp> " - - - Brita Andreaxen tytär, syndynyt Tälle elämälle Ländispuolen Maacunnasa ja Piteån Pitäjäsä vuonna cuin kirjoitettin 1685. Helmieuusa Christil-lisistä vanhemmista: Isä oli muinen Cun-niallinen ja Toimellinen Talon Isändä Andreas Petarin Poika. Äiti samoin Cun-niallinen ja Taitawa Talon Emändä Brita. Isäns nimen puolest meille Tundematoin.

- - -
- - - Wuotten ja aicain perästä joudui Brita Jumalan uloskutzomisest ja Asian-omaisten rackast Tahдост ja suosioست Awiokäskyn lijttohon, Silloin Cunnialli-sen ja Urhollisen Sota Miehen cansa Tästä Pohjanmaan Regementistä ja Ilmolan compagniasta, joca silloin oli Suomen armeijan cansa menosa sille onnettomalle Sotaretkelle Norjaan - - - Andreas Yrjänän Poiijan cansa, johonga caipauxet Jumala itze Hänen armons kyllydellä Täytäkön ja Hywäxi Tehkön: Nijn racas cuin yhdes olo ja elo olis ollut näille awio-cumpanuxille nijn Työläs ja rascas arwattawasti ero oli cosca Britan Täydyi piattain sen päälle cuin Hän Miehen cansa yhteen Tuli jäädä Hänestä Jämtlannin maahan päästä Hänen Silmäins edestä menemän sille Tietämättömälle ja Tiettömälle Norjan retkelle yli nijden onnettomain Tundurein cungasten, mutta sen murhen ja surun jälkeen soi Jumala Britalle sen ilon joca harwoille Tapahdui että Hän muutamain aicain perästä sai Hänen rackan Awio Cumpanins Tervesten jäsenden cansa cotia Tacaisin.

Tästä selviää, että Antti oli silloin vapaa menemään uudelleen avioliittoon. Oliko arvelu vaimon kuolemasta Lapiolahdessa sittenkin totta? Tästäkään vihkimisestä ei kirkonkirjoista löydy mitään merkintää. Duvedin ja ympäristön kirjat on aloitettu vasta muutamia vuosia myöhemmin. Samoin on laita Piteässäkin. Ruotsin kirkonkirjat eivät anna Britasta mitään tietoa.

Antin tämä Hp kertoi olevan vielä terveenä ja armeijan palveluksessa. Ajallisesti seuraava maininta hänestä löytyykin sitten Pohjanmaan rykmentin pääkatselmusrullasta, joka oli pidetty lokakuulla 1719 Själevadissa Örnskölds-vikin lähellä. Siinä hänen sotilasnimen-

sä, Anders Demant, on ensimmäisen kerran mainittu virallisesti. Sen mukaan Antilla on hihnallinen kivääri ja kranaattilaukku kuten aikaisemmin. Tästä voidaan päätellä, että tämä karoliini (=Kaarle XII:n sotilas) on ollut myös krenatööri (=käsikranaatin heittäjä). Vuoden kuluttua Gävlessä pidetty pääkatselmus toi esiin tiedon, että Antilla oli kirjasta lukemisen taito.

Suomeen.

<PPh> " Suomalaiset joukot palvelivat vielä pari vuotta Ruotsissa. Rauha solmittiin elokuun 30. päivänä 1721 Uudesakaupungissa, ja vasta alkuvuodesta, venäläisten poituttua Suomesta, pääsivät joukot kotiin. Pohjanmaan rykmentin rippeet, vajaa 300 rääsyihin pukeutunutta miestä, palasivat hävitettyyn maakuntaansa. "

Suomeen tultuaan Antti ja Brita asetuivat asumaan Kurikan Luovan kylään, ilmeisesti Homin talon sotilastorppaan. Tämä talohan oli pestannut Antin yksitoista vuotta aikaisemmin ruutusotilaakseen. Siinä torpassa heille syntyi poika 17.9.1723 ja sai kasteessa nimekseen Matti.

Sinä aikana kun Antti oli Ruotsissa tapahtui kotona Ventelässä se mitä hän oli eniten pelännytkin. Ehkä huhuna oli kantautunut tieto, että koko Suomen armeija on tuhoutunut siinä uuden vuoden yön kuolonmarssissa. Arveltiin ettei Antti enää palaisi kotikunnalle. Heti samana vuotena, 1719, kiirehti isäpuoli luovuttamaan talon vävyllleen, Susannatyttären miehelle. Myötäjäisiin vävy oli niin mieltynyt, että patronyymi, oma isänsä, oli kokonaan unohtunut. Kaikissa asiakirjoissa hänen nimenään on Heikki Ventelä.

Oikean perillisen paluu oli varmaan suuri yllätys kotiväelle. Sitä ei odottanut eikä toivonut muut, paitsi vielä elossa oleva äiti. Hän oli muistanut poikaansa jokaisen illan hiljaisissa rukouksissa. Nyt hän tunsikin niihin vastattiin. Yli kymmenen vuotta oli Antti hionut ajatuksissaan rämäkkää kotiinpaluuta, mutta kotiveräjällä äidin syyleilyssä repliikit unohtui. Sopusinetöitiin kun 2.1.1724 syntynyt Heikki Ventelän ja Susanna Eliaantr:n Heikki-poika sai kummeikseen sotamies Anders

Demantin ja tämän vaimon. ISO VIHA oli päättynyt.

Vuonna 1724 sai Antti vielä kutsun rykmenttiin ja marssi kohti tuttua Vehkalahtea alkoi. Kaksitoista vuotta aikaisemmin työt olivat siellä keskeytyneet ja nyt piti lähteä niitä jatkamaan. Vuosi kului vallitustöissä, mutta pestattuaan miehen tilalleen hän vapautui armeijan palveluksesta heinäkuussa 1725.

<Hp> " Ja cuin Jumala Rauhan andoi, nijn seurais Brita Hänen racasta Miestäns unohtain cansas ja Isäns Huonen Tälle puolelle meren ja onnellisesti tänne päästyäns otti olin tilans Joxicuxiaijaxi Luovan kylähän, Siihen asti cuin Mies Garnizonista Fredrikhaminasa cunniallisen afskedin cansa cotia Tuli: Näille awio cumpanuxille edes catsoi Jumala sijte pysywäisemmän olin Tilan Wendelän Taloisa, johonga He sijrryit nijn cuin perindä juurten päälle Asunnolle, ja asuit sijte mainittua Taloja caikesa awiollisessa suosiosa rackaudesta. Hywällä Työn Toimella ja Ahkeruudella, nijn ulottuweisen ulostulon cansa, että heillä aina oli Jumalan siunauksesta ei ainoastans oma Tarwet, mutta andamisengin ja Säästin cunniallinen wara. "

Muutto Ventelään on ilmeisesti tapahtunut sopuisissa merkeissä. Vuonna 1725 on Brita ensimmäisen kerran maksanut talon verot. Antti lieenee saanut sotaveteraanina viiden vuoden verovapauden, koska hänet mainitaan vasta 1731 talon isäntänä.

Vuonna 1728 aloitetussa Jalasjärven kappeliseurakunnan rippikirjassa ei enää ole mainittu Heikki Ventelää ja vaimoa, mutta Antti, Brita, isäpuoli Elias ja äiti Valpuri siitä löytyvät. Vuonna 1729 Antin perheeseen syntyi vielä kaksoset, 9.3. kastetut Antti ja Maria, mutta he kumpikin kuolivat pian syntymänsä jälkeen.

Valpuri-äiti kuoli 79-vuotiaana keväällä 1740. Isäpuoli jäi vielä taloon asumaan, mutta muutti sieltä v.1747 Ilmajoen, jossa kuoli v.1754 82-vuotiaana.

Niinkuin Hp:sta saatiin lukea ovat Antti ja Brita hoitaneet Ventelää "Hyvällä Työn Toimella ja ahkeruudella". Oliko heillä ollut tuomisina Ruotsista jotain uutta maanviljelyyn? Siitä ei ole tietoa, mutta arvattavasti Antti on joutunut tai päässyt tutustumaan retkensä

aikana sepän töihin. 61-vuotiaana, v. 1746, hän pestaa sepän talon palvelukseen. Oletan, että hän on aloittanut pajatyöt jo aikaisemmin ja hankkinut niillä lisäansioita.

Vanhuuden aika.

1740-luvun puolivälissä näyttää vanhukset aloittaneen vähin erin syytingille siirtymisen. Heidän ainoa aikuiseksi elänyt lapsensa, Matti Antinpoika vihittiin avioliittoon 1.6.1745 Anna Matintytär Lammin kanssa. Lapsenlapsien ilmestyminen Ventelän pirtin lattialle takasi jatkuvuuden talon pysymisessä oikeiden perillisten hallussa. Edellä mainittu sepän pestaminen on ollut yksi vaihe, mutta lopullinen eläkkeelle jääminen tapahtui 1749. Silloin Matti sai talon haltuunsa ja ryhtyi sitä isännöimään.

Kevään taittuessa kesäksi vuonna 1761 Brita sairastui vakavasti ja:

<Hp> " Cuoleman sanan sai sinä 29. päivänä edesmennessä Toucocuusa wesi Taudin kautta joca cohta nijn rascasti päälle Tuli, että Hänen Täydyi wuotella Turwans ottat: Ja cuin Tämä Tauti Hänen jo wanhuttans culunutta heicoa elämäns langaa aicans leikannut oli, nijn sen äckiä

catkaisi, Taudin kivut enänit, woima wäheni ja hetki samalla lähestyi jona Tämän matcustawaisen piti Hänen waellus Sauwans maahan laskeman. Ercani nijn muodoin aijallisen cuoleman kautta Tästä mailmasta huomeneldain Sinä 11. päiw. Täsä kesäcuusa Sijtte cuin Hän oli elänyt 76. vuotta ja 3 cuucautta. "

Antti jäi siis 11.6. leskeksi, mutta jo 21.12. samana vuonna, 76 vuotiaana, hänet vihitään avioliittoon v.1740 syntyneen Valpuri Antintytär Hulkon kanssa. Vielä lähes yhdeksäntoista vuotta hän ehti viettää vanhuuden päiviä tämän nuorikkonsa kanssa. Lapsia heille ei syntynyt. Antti kuoli 23.8.1780, arveluni mukaan 95 vuotiaana, mutta kirkonkirjojen mukaan 94 vuotiaana.

Nuo Hp-merkityt katkelmat ovat Brita Antintyttären hautauspuheesta. Hänen siunauksensa toimitti kirkkoherra Salomon Hannelius, joka toimi Ilmajoen kirkkoherrana lähes viidenkymmenen vuoden ajan 1700-luvun jälkipuoliskolla. Lähes sata hautauspuhetta on säilynyt häneltä ja ne ovat mikrofilmillä, jota voi myös kaukolainata Ilmajoen kunnan kirjastosta.

Lähdekirjat:

Armas Luukko, Etelä-pohjanmaan historia
Einari Vuorela, Jalasjärven kirja
Niilo Liakka, Ilmajoen pitäjä
Stig Roudasmaa, Pohjan Prikaatin histori 1626-1983
Svante Hedin, Armfeldts fälttåg mot Trondheim 1718-1719